

УДК 821.133.1:1] "17" (045)

ФРАНЦУЗЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО ТА КОНСТРУЮВАННЯ НОВОГО СВІТОГЛЯДУ

Тетяна Миколаївна Біляшевич

orcid id: <https://orcid.org/0000-0002-7335-645x>

bilyashevych@gmail.com

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії світової літератури
імені професора В. І. Фесенко

Київського національного лінгвістичного університету

Анотація. Запропонована стаття має оглядовий характер і спрямована на те, щоби допомогти українському читачеві краще зорієнтуватися у французькій культурі та літературі XVIII століття. На основі аналізу праць таких фахівців з історії, культури та літератури епохи французького Просвітництва, як Т. Адорно, М. Горькаймер, Р. Дарнтон, П. Лепан, Є. Розеншток-Хюссі, Ж. Старобінський, А. де Токвіль було виокремлено чотири світоглядні нововведення філософів. Відтак, з'ясовано, що Просвітники планомірно працювали над зміною світоглядної парадигми, запропонувавши по-новому подивитися зокрема на: 1) роль письменника у суспільстві, 2) епістемологічний порядок, 3) антропологічну модель, 4) релігію. Усі ці чинники сприяли секуляризації західної культури та поглибленню інтересу до матеріального вияву буття, зокрема до сфери тілесності.

Ключові слова: Просвітництво, Бомарше, Д'Аламбер, Дідро, епістемологія, антропологічна концепція, релігія.

Просвітницька інтелектуальна революція стала однією з ключових подій європейської історії. Вона створила основу для секуляризації західної культури та поглибила інтерес до матеріального виміру буття, зокрема до теми тілесності. З огляду на це у запропонованій розвідці поставлено мету окреслити декілька основних світоглядних зрушень, які би допомогли українському гуманітарію краще зорієнтуватися у культурі XVIII століття. Відтак, завданням статті є огляд чотирьох світоглядних новаторств епохи Просвітництва: 1) нової ролі письменника; 2) нового епістемологічного впорядкування світу; 3) нової концепції людини; 4) нової релігії.

Нова роль письменника: ангажованість. Література завжди відігравала важливу роль у Франції, підносячи країну на високий інтелектуальний та естетичний рівень. Письменники перебували у різних стосунках з владними структурами (згадаймо талановитого маргінала Франсуа Війона та поважного мера Мішеля де Монтеня), але навіть найбільш втаємничені в політичне життя не задавали тон у керівництві всієї держави.

У середині XVIII ст. відбувається небувале раніше піднесення статусу літераторів. Вони перетворилися, словами А. де Токвіля, на «головних державних людей країни» [10, с. 203]. Причиною

політичного злету письменників стала відсутність справжньої громадської активності та втрата довіри до існуючих владних інституцій. Політика централізації усунула практику управління державою через посередництво Генеральних Штатів та провінційних зборів. Продаж державних посад з метою збагачення королівської скарбниці призвів до появи невинуватого роздутого та неповороткого бюрократичного апарату з чималою кількістю непрофесійних людей. Відповідно, «місце, яке колись посідала аристократія в інтелектуальному керівництві, спорожніло, тож письменники могли його посісти на правах цілковитих господарів» [10, с. 209].

Таким чином літературна думка витворила паралельний світ, де панували свобода, розум, справедливість і природна доцільність. Цей уявний конструкт різко суперечив реальній суспільно-політичній ситуації Франції – з ізольованими та ворожими один до одного станами; із заплутаними, непослідовними законами й громіздкою державною системою; з невинуватими привілеями й несправедливо нарахованими податками, коли найбільше сплачували найбідніші тощо. Відтак, за політичне виховання французів узялися ті, хто не мали відповідних компетенцій та досвіду, а перебували у сфері чистої теорії. Для ефективного втілення абстрак-

тних ідей белетристів була потрібна політична воля державних фахівців, які би поступово й планомірно здійснювали реформи [10, с. 203–217]. Але історія склалася по-іншому: у революційному шалі зміни настали раптово, здійснювалися хаотично, забравши життя багатьох людей.

Нове впорядкування світу: «Енциклопедія». Просвітницький світогляд є продовженням механістичного бачення дійсності XVII ст. Відтак, людина і світ сприймаються як складний механізм, який, озброївшись розумом, можна описати, дослідити, розібрати на окремі деталі, знову скласти й навіть налаштувати на більш ефективну роботу.

XVIII ст. одержиме манією впорядкування та класифікації. Це період найрізноманітніших карт, реєстрів, статистик і розвідок. Людина намагається осягнути та опанувати усі виміри реальності. Так, композитор Жан-Філіп Рамо, досліджуючи теорію гармонії, математизує музику, прагнучи зробити з неї дедуктивну науку. Невпорядкованість сприймається як «зло, потворність, безумство, анархія» [8, с. 295].

Просвітницьке прагнення до впорядкування увінчує «Енциклопедія» Дідро й Д'Аламбера. Цей грандіозний проект тривав більше двадцяти років (1750–1772 рр.), об'єднав зусилля багатьох мислителів і вилився у сімнадцять томів *in folio* та більше ніж сімдесят тисяч статей. «Енциклопедія, або тлумачний словник науки, мистецтва й ремесел» став першою спробою французів звести в один компендіум усе доступне знання – від сірника та штопора до віршових розмірів та організації всесвіту. Звичайно, французькі інтелектуали XVIII ст. не були першими у цьому намаганні систематизувати знання. Їм передували Рамус, Бекон, Алстед, Коменський, Ляйбніц та Чемберс. Більш того, французький енциклопедичний проект розпочинався скромною спробою перекласти англomовну «Циклопедію» Чемберса (1728) [8, с. 306]. Чому ж з-поміж цілої низки енциклопедичних напрацювань саме доробок Дідро й Д'Аламбера створив такий ажіотаж у XVIII ст.? Відповідь на це запитання пов'язана з тим, що французькі енциклопедисти змінили структуру сприйняття дійсності та людини.

Зрозуміло, що спосіб подачі інформації містить певний ідеологічний імператив, що формує потрібні смисли у свідомості реципієнтів. Дідро і Д'Аламбер, запропонувавши свою епістемологіч-

ну схему, сприяли створенню нової світоглядної системи координат.

Відомо, що термін «енциклопедія», походить від грецького слова «коло» і означає «взаємозв'язок знань», адже, на відміну від простого словника, енциклопедія пропонує цілісну систему – коло знань. У своїх вступних статтях Дідро і Д'Аламбер унаочнюють ідею єдності за допомогою метафор карти та дерева, визначаючи «Енциклопедію» як «різновид карти земних півкуль, що має показувати головні країни, їхнє розташування та взаємну залежність і лінією окреслити шлях, що їх пов'язує; шлях, помережений безліччю перешкод, які відомі лише мешканцям або мандрівникам цього краю і які можна було би вказати тільки на спеціальних, дуже детальних картах. Цими спеціальними картами будуть різноманітні статті нашої «Енциклопедії», а дерево або наочна система – картою земної кулі» [4]. Енциклопедисти, у свій спосіб картографуючи знання, створюють для дійсності новий порядок. При цьому Д'Аламбер відверто зізнається у довільності запропонованої моделі, адже вона залежить від «розташування точки зору географа, який створює карту» [4].

Окрім образу карти, філософи використовують рослинну метафорику – образ «генеалогічного дерева усіх наук і всіх мистецтв, яке вказує на походження кожної гілки наших знань; зв'язок, який вони мають між собою та спільним стовбуром» [6]. Крона цього енциклопедичного дерева структурується на основі трьох базових властивостей свідомості – пам'яті, розуму та уяви. Здатність пам'ятати породжує історію, спроможність розуміти – філософію, а змога уявляти – поезію. Історія, філософія та поезія, у свою чергу, діляться на більш конкретні галузі науки й мистецтва [6].

До метафори дерева і структурування знання залежно від властивостей свідомості вдавалися свого часу Френсіс Бекон у праці «Про достоїнство і примноження наук», і Ефраїм Чемберс у своїй «Циклопедії» (1728). Однак – на відміну від британських вчених, які у своїх енциклопедичних деревах значне місце відводили науці про Бога – французи зруйнували стару епістемологічну схему, відмежувавши царину пізнаваного від непізнаваного. Те, що людина не здатна осягнути за допомогою відчуттів або розуму, вони винесли на маргінеси. В інтерпретації енциклопедистів філософія з простої гілки перетворилася на потужний стовбур. Натомість теологія – колишня цариця

наук – стала скромним відгалуженням філософського знання поруч з такими сумнівними дисциплінами, як «вчення про злі й добрі духи», «віщування», «чорна магія». Дискредитація теології та релігії відбувалася також через такі, здавалося би, дрібниці, як перехресні посилання: приміром, статті про святі дари, причастя та вівтар покликувалися на статтю про антропофагію, або людожерство. Так, у своєму епістемологічному проекті французькі інтелектуали, словами Р. Дарнтон, «підстригли» традиційне дерево знання [5, с. 191]. Вони максимально редукували теологію, підпорядкувавши її філософії: «Філософія, яка формує панівні смаки нашого століття, своїм поступом, який вона здійснює серед нас, здається, хоче надолужити час, який вона втратила, і помститися за ту зневагу, яку їй виявили наші отці» [4].

Здійснена французькими енциклопедистами «алфавітна революція» [8, с. 295] підготувала світоглядну основу для суспільно-політичної Революції 1789 року, коли було покладено край старому порядку: зникли традиційні політичні інституції та суспільна ієрархія; змінено закони, звичаї, мораль; перекроєно карти Європи загалом й Франції зокрема; внесено зміни у мову, календар, систему вимірювання країни [9, с. 126–256].

Нова концепція людини. Просвітники пропонують нову антропологічну модель. На відміну від біблійного бачення людини як створіння, зіпсутого гріхом, філософи XVIII ст. інтерпретують природу людини позитивно: вона хоч і спотворена цивілізацією, але у природних умовах здатна віднайти свою аргіогі прекрасну сутність.

Нова релігія. Суть Просвітництва пов'язана з емансипацією людського розуму від релігійних уявлень, які просвітники ототожнювали з міфом. У XVIII столітті французькі інтелектуали рішуче взяли за «розчаклування світу» [7, с. 1], підпорядковуючи сферу ірраціонального суворому контролю розуму. В осяяному розумом світі, звільненому від породжених анімістичними проекціями міфологічних забобонів, мала би запанувати остаточна істина. Однак «діалектика Просвітництва» полягає в тому, що у своїй боротьбі з міфом воно саме перетворюється на міф: «Міфологія сама розпочала процес безкінечного просвітництва, під час якого певний теоретичний погляд неминує знову й знову підлягає нищівній критиці, що виставляє його як певне вірування, аж до того, що поняття духу, істини і навіть просвітництва самі стають частинами царини анімістичного

чаклунства. <...> Подібно тому, як міфи вже здійснюють просвітництво, Просвітництво кожним своїм кроком втягується усе глибше у міфологію» [7, с. 7–8]. Оскільки основна функція міфу полягає в «усуненні незбагнених подій, нерозв'язаних колізій, що виходять за межі незмінного соціального й космічного ладу», в «перетворенні хаосу в космос», у поясненні людині її самої та навколишнього світу [1, с. 169–170], то Просвітництво у своїй претензії на знання остаточної істини перетворюється на міф. Відтак «прогрес обертається на регрес» [7, с. XVIII], і просвітницький світогляд повертається до давніх міфологічних конструктів, зокрема до солярного міфу.

Сам термін «Просвітництво» передає ключовий код світогляду XVIII ст. – ідею тріумфу світла та нового народження. «Метафори світла, що перемагає темряву, життя, що відроджується з надр смерті, світу, що повернувся до вихідної точки, – ось образи, які широко розповсюджені напередодні 1789 року. Це елементарні метафори, позачасові антитези, з давніх-давен наділені релігійним смислом, але революційна епоха наче відчуває до них особливу пристрасть» [2, с. 374]. Для безперешкодного розповсюдження цього світла необхідно було розчистити територію, усунувши соціальні перегородки, які структурували суспільство старого порядку, перетворивши його на «однорідний безмежний простір, відкрите поле, по якому світло розуму й права поширяться у всіх напрямках» [2, с. 377]. Французька революція сприймається як руйнівний акт, після якого непрохідна темрява має, нарешті, змінитися світлом нового життя.

Відтак, у текстах XVIII ст. активно фігурують образи сонця, світла, вогню, що символізують розум, який пронизує пільму упереджень і забобонів. Приміром, П. Бомарше у відомій трилогії про Фігаро характеризує свого винахідливого протагоніста як «сонце, що обертається, як колесо, й своїми іскрами обпалює всім рукави» [3, с. 124]. У п'єсі «Севільський цирульник, або марна обережність» (1775) уся енергія невгамовного слуги скерована на те, щоби допомогти графу Альмавіва здобути прекрасну Розіну, яку силоміць переховує літній Бартоло в надії стати чоловіком юної красуні. Егоїстичне бажання старого лікаря протистоїть взаємному й щирому коханню молодих Розіни та Альмавіва. Якщо протягом усієї п'єси авторитарний Бартоло постійно зачиняє вікна, двері, решітки помешкання, де перебуває юна полонянка, то хитромудрий Фігаро, навпаки, наполегливо їх від-

чиняє. Цим жестом герой-«сонце» втілює просвітницьку ідею усунення перегородок, які насаджують можновладний порядок, обмежуючи природні права інших.

У комедії «Безумний день, або весілля Фігаро» (1778) граф Альмавіва перебирає на себе тиранічну роль Бартоло й намагається створити перепону в стосунках між Фігаро та його нареченою Сюзанною, користуючись ганебним середньовічним правом феодала на першу шлюбну ніч зі своєю служницею. Заплутана інтрига з численними перевдяганнями, ситуаціями *qui pro quo* та інверсіями врешті-решт закінчується щасливим кінцем. Фігаро відстоює своє законне право на володіння всупереч зазіханням сеньйора. Твір набув широкого резонансу, був заборонений, а його автора особистим наказом короля ув'язнено у Бастилії. Яка ж причина скандальності «Весілля Фігаро»? Відповідь полягає в тому, що в цій п'єсі стосунки слуги та його господаря представлено в новому світлі.

Образ слуги увійшов у літературу ще з античних часів. Його попередник – раб – був абсолютною власністю свого господаря і фігурував ще в аттичній комедії Аристофана. У латинській комедії Плавта і Теренція уже з'являється слуга, який, на відміну від раба, є юридично вільним, але так само позбавлений матеріальних ресурсів, а отже, повністю залежить від свого пана: він живе у нього і за свою службу отримує платню. Попри своє підлегле соціальне становище, слуга нерідко стає найближчою довіреною особою свого пана чи пані. У його присутності господарі розкривають найпотаємніші глибини своєї натури. Так, справжні почуття Дон Жуана з однойменної п'єси Мольєра знає лише його слуга Станарель, про кохання графа Альмавіва до Розіни відомо лише Фігаро, у внутрішнє життя графині втаємничена тільки її вірна Сюзанна.

Новаторська інтерпретація образу слуги у комедії «Весілля Фігаро» полягає в тому, що слуга перестає асоціюватися виключно з функцією залежного служіння, він перетворюється на справжнього героя, набуваючи рис вільної особистості, яка боронить свою жінку й своє сімейне щастя. Більш того, вперше слуга захищає не тільки свій особистий інтерес, а й права свого класу. П. Бомарше, виходець із родини годинникаря, наділяє свого Фігаро голосом, здатним влучно й лаконічно передати становище й настрої людей третього стану. Герой, озвучуючи колективне несвідоме значної частини суспільства, перетво-

рюється на образ-міф. Відтак, у комедії особистий конфлікт набуває розміру соціального, відображаючи суспільно-політичні настрої у передреволюційній Франції.

У комедії «Весілля Фігаро» образ вогню також пов'язаний зі святом, там фігурує такий персонаж, як наївний запальовач феєрверків. Однак у післяреволюційному, сповненому злетів і падінь суспільстві комічна тема перевдягання героїв (служниці Сюзанни – в одяг графині, графині – в одяг служниці, пажа Керубіна – у селянку) набуде трагічного звучання.

Остання п'єса трилогії про Фігаро – «Злочинна мати» (1792) є післяреволюційним переосмисленням солярного міфу. У п'єсі вже немолоде подружжя Альмавіва роз'єднане наслідками адюльтеру. Розіна народила свого молодшого сина від пажу Керубіно. Її чоловік теж має позашлюбну доньку Флорестіну. Подружжя хоч і живе разом, але давно роз'єднано цими обманами. Цим користує «хитрий ірландець» [3, с. 254] Бежearс, який, як Тартюф, втерся у довіру до господаря і планує нажитися на сімейній трагедії. Якби не спритний і відданий Фігаро, родина Альмавіва залишилася би ні з чим. У післяреволюційній Франції, яка, як каже Фігаро, «перевернута з ніг на голову» [3, с. 254–255] світло і вогонь вже асоціюється із загрозою: «жахливе світло» [3, с. 274], «фатальне світло» [3, с. 283], «якийсь демон роздмухує тут секретний вогонь» [3, с. 282]. Цим демоном у тексті постає Бежearс, він пов'язаний з вогнем, оскільки, щоби замісти свої сліди, змушує графиню спалити свої особисті папери: «Це – концентроване пекло, таке, яке його змалював Мільтон <...>. Оноре Бежearс – диявол, якого юдеї називали *Леґіон* <...>. Доктор усього лицемірства! Справжній пекельний Тартюф!» [3, с. 292]. У п'єсі вогонь пов'язаний уже не з просвітленням, а з хаосом і деструкцією. Таким чином, трилогія Бомарше про Фігаро показує динаміку образу світла: у сповнений ілюзій дореволюційний час світло сприймалося як абсолютне благо, натомість після Революції воно асоціюється з некерованою руйнівною стихією.

Отже, аналіз досліджень Теодора Адорно, Макса Горкгаймера, Р. Дарнтон, П. Лепана, С. Розеншток-Хюссі, Ж. Старобінського та А. де Токвіля дозволив виокремити чотири світоглядні новаторства XVIII століття. Просвітництво по-новому осмислює образ людини та роль письменника у суспільстві, пропонує нове епістемо-

логічне впорядкування світу. По-перше, письменники набули безпрецедентний кредит соціальної довіри й почали впливати на політичне життя всієї Франції. По-друге, літератори змінили традиційний епістемологічний порядок. В «Енциклопедії» Д'Аламбера й Дідро філософія повністю підпорядкувала собі теологію, відсунувши її на маргінеси «дерева знання». По-третє, Просвітництво

відмовляється від християнського вчення про первородний гріх, наділяючи людську природу невинністю. По-четверте, просвітники, прагнучи «розчаклувати світ» від міфологічних уявлень, самі відроджують давні міфологеми, зокрема солярний міф. Усі ці новаторства покликані укорінити людину в земний, тілесний вимір буття, усунувши зв'язок зі сферою трансцендентного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. – М.: Восточная литература, 2006. – 407 с.
2. Старобинский Ж. 1789 год: эмблематика разума / Поэзия и знание: История литературы и культуры. – Т. 2 / Пер. с франц. М. С. Гринберга, И. К. Стаф, Г. Е. Шумиловой. Сост., отв. ред. С. Н. Зенкин. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – С. 357–500.
3. Beaumarchais. Théâtre: Le Barbier de Séville – Le Mariage de Figaro – La Mère coupable. – P.: GF Flammarion, 2015. – 320 p.
4. D'Alembert, Jean. Discours préliminaire / Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers / Texte établi par D'Alembert, Diderot, 1751. – Tome 1. – p. I–XLV. Режим доступу від 26.07.2019: https://fr.wikisource.org/wiki/L%E2%80%99Encyclop%C3%A9die/1re_%C3%A9dition/Discours_pr%C3%A9liminaire
5. Darnton, Robert. The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History. – New York: Basic Books, 2009. – 320 p.
6. Didrot, Denis. Prospectus. Режим доступу від 26.07.2019: [https://fr.wikisource.org/wiki/Prospectus_\(Diderot\)](https://fr.wikisource.org/wiki/Prospectus_(Diderot))
7. Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W. Dialectic of Enlightenment. Philosophical Fragments. – Stanford, California: Stanford University Press, 2002. – 284 p.
8. Lepape, Pierre. Le Pays de la littérature. – P.: Seuil, 2007. – 732 p.
9. Rosenstock-Huessy, Eugen. Out of Revolution: Autobiography of Western Man. – Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2013. – 856 p.
10. Tocqueville, Alexis, de. L'Ancient Régime et la Révolution. / Tocqueville, Alexis, de Oeuvres complètes. – Volume IV. – Paris, 1866. – 446 p. Режим доступу від 26.07.2019: <https://oll.libertyfund.org/titles/tocqueville-l-ancien-regime-et-la-revolution-7th-ed-1866>

REFERENCES

1. Meletinskii, Eleazar. Poetika mifa. [The Poetics of Myth]. Moskva, 2006, 407 p. (in Russian).
2. Starobinski, Jean. 1789 God: Emblematika razuma [1789: The Emblems of Reason]. In: Starobinski, Jean. Poeziia i Znaniie: Istoriia Literaturny i Kultury [The Poetry and Knowledge: History of Literature and Culture]. T. 2. Moskva, 2002, pp. 357–500. (in Russian).
3. Beaumarchais. Théâtre: Le Barbier de Séville – Le Mariage de Figaro – La Mère coupable. – Paris, 2015, 320 p.
4. D'Alembert, Jean. Discours préliminaire / Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers / Texte établi par D'Alembert, Diderot, 1751. – Tome 1. – p. I–XLV. Available at: https://fr.wikisource.org/wiki/L%E2%80%99Encyclop%C3%A9die/1re_%C3%A9dition/Discours_pr%C3%A9liminaire (accessed 26 July 2019).
5. Darnton, Robert. The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History. – New York, 2009. – 320 p.
6. Diderot, Denis. Prospectus. Available at: [https://fr.wikisource.org/wiki/Prospectus_\(Diderot\)](https://fr.wikisource.org/wiki/Prospectus_(Diderot)) (accessed 26 July 2019).
7. Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W. Dialectic of Enlightenment. Philosophical Fragments. – Stanford, California, 2002. – 284 p.
8. Lepape, Pierre. Le Pays de la littérature. – Paris, 2007. – 732 p.
9. Rosenstock-Huessy, Eugen. Out of Revolution: Autobiography of Western Man. – Eugene, OR, 2013. – 856 p.
10. Tocqueville, Alexis, de. L'Ancient Régime et la Révolution. / Tocqueville, Alexis, de Oeuvres complètes. – Volume IV. – P.: Michel Lévy Frères, 1866. – 446 p. Available at: <https://oll.libertyfund.org/titles/tocqueville-l-ancien-regime-et-la-revolution-7th-ed-1866> (accessed 26 July 2019).

THE FRENCH ENLIGHTENMENT AND THE CONSTRUCTION OF A NEW WORLDVIEW

Tetiana Bilyashevych

orcid id: <https://orcid.org/0000-0002-7335-645x>

bilyashevych@gmail.com

PhD, Associate Professor, Department of Theory and History of World Literature, Kyiv National Linguistic University

Abstract. *The article is aimed at enhancing Ukrainian readers' understanding of the French culture and literature of the 18th century. It sets out to review four worldview innovations dating back to the period of Enlightenment. Based on the analysis of the works by Theodor Adorno, Max Horkheimer, Robert Darnton, Pierre Lepape, Eugen Rosenstock-Huessy, Jean Starobinski, Alexis de Tocqueville, the paper focuses on 1) a new role of the author; 2) a new epistemological order; 3) a new anthropological model, and 4) a new religion. These four items were forging a new political and philosophical mindset in a systematical and radical way. First of all, the social credibility of the writers increased so much that they became intellectual rulers in France and influenced the political life of the whole country. Secondly, the Philosophers changed the traditional epistemological order through the Encyclopedia of Denis Diderot and Jean D'Alembert. In the French Encyclopedia, for the first time, Theology was marginalized and totally subordinated to Philosophy. Thirdly, the Enlightenment proposed a new perspective on human nature. Henceforth it was not corrupted by original sin, as it was seen in the Christian tradition. The Philosophers insisted that human nature was innocent. Finally, the 18th century pretending to produce the "disenchantment of the world" became a myth by itself. In particular, possessed by the pathos of the light of reason, the Enlightenment regenerated the solar myth. The dynamic of the image of the light before and after the Great Revolution is analyzed on the material of the Figaro trilogy by Beaumarchais. The above-mentioned ideas – about a new role of the author, a new human nature, a new epistemological order and a new religion – led to the secularization of the Western culture in the 18th century and caused the intensification of interest in the material dimension of human existence, specifically the corporeal sphere.*

Key words: *Enlightenment, Beaumarchais, D'Alembert, Diderot, epistemology, anthropological conception, religion.*